

§7. Трансформація концепту Логос в добу постмодерну

В сучасному українському релігієзнавстві надзвичайно цікавлю є проблема трансформації релігії в добу постмодерну. Сьогодні в Україні ми маємо змогу спостерігати процес співжиття різних – традиційних і нових синкретичних релігій. Між їхніми віровченнями відбувається своєрідна (відкрита – всередині однієї релігійної парадигми і прихована – між різними) комунікація, що з необхідністю потребує використання взаємозрозумілих слів. З цієї причини звернення до традиційного християнського концепту Логос, який також активно використовується теоретиками нових релігій для власних потреб, є надзвичайно актуальним і своєчасним.

Спроби аналізу концепту Логос у світовому релігієзнавстві та філософії здійснювалися здебільшого як християнського та визначального для загальноєвропейської логоцентричної настанови, під впливом якої розвинулися всі новочасні раціоналістичні досягнення. В російській філософії спроба осягнути “Логос” як базовий концепт релігійно–духовної (християнсько–європейської) культурної традиції належить С.Аверинцеву [Напр.: Аверинцев С.С. София–Логос. Словарь.- К., 2001], який спирався на попередні дослідження з історії російської філософії [Напр.: Трубецкой С.Н. Учение о логосе в его истории: Философско–историческое исследование.- Харьков., 2000.; Эрн В.Ф. Борьба за Логос в Русской религиозной мысли// Сочинения.- М., 1991.; Лосев А. Логос // Философская энциклопедия в 5и т.,– М., 1964,– Т.3,– С. 64–66.; Лосев А.Ф. Философия имени // Лосев А.Ф. Из ранних произведений.- М.,– 1990; Лосев А.Ф. Бытие–имя–космос– М., 1993, та ін.]. В основному на цей концепт звертали увагу як на базисний для західної аналітико–дискурсивної раціоналістичної традиції [Напр.: Богомолов А.С. Диалектический Логос: Становление античной диалектики.- М., 1982 та ін.], однак на суттєвій відмінності “логоса” та “раціо” наголосив ще Ерн В.Ф. [Эрн В.Ф. Борьба за Логос в Русской религиозной мысли // Сочинения.- М., 1991]. Осягнення концепту Логос як основи релігійно–духовної культурної традиції провадилися і західними філософами [Напр.: Хайдеггер М. Основные понятия метафизики // Вопросы философии.- М., 1989.- № 9.- С. 116-164; Гадамер Г.Г. Миф і логос // Герменевтика і поетика.- К., 2001.- С. 106-109; Гадамер Ганс-Георг. Истина і метод.- К., 2000.- в 2х т. та ін.].

Останнім часом, в зв’язку з наявною кризою традиційного логоцентризму та загальнохристиянської парадигми, серед переважно

католицьких філософів, починають з'являтися праці, в яких аналізуються концептуальні засади християнства [Напр.: Каспер В. Ісус Христос.- К., 2002.- 427с.] та здійснюються спроби визначити межі допустимих їх інтерпретацій з метою збереження християнства в епоху постмодерну [Напр.: Жицінський Ю. Бог постмодерністів.- Львів, 2004.- xix +200с.]. Однак дане питання потребує сучасного релігієзнавчого дослідження, в якому може бути простежено не лише роль концептуальних засновків для релігійної парадигми, а й трансформації, які відбуваються з цими концептами в добу кардинальних світоглядних змін. Об'єктом цього дослідження є сучасний теоретичний рівень християнства та неорелігійних синкретичних утворень. Предметом – значення концепту Логос у його різних інтерпретаційних варіантах доби постмодерну. Завданням статті є проаналізувати сьогodenні традиційні та новітні інтерпретації концепту Логос (християнські та біляхристиянського типу) та визначити специфіку його трансформації в добу постмодерну.

Концепт Логос забезпечив загальнохристиянській парадигмі втворення онтологічного, екзистенційного та гносеологічно-епістемологічного рівня, сприяв розробці метафізичної, епістемологічної та антропологічної її сфери. Якщо для християнства Логос є межею та мірою людського та божественного, посередником між іманентним та трансцендентним, живим смыслом, смыслом життя, втіленим Словом Божим та Спасінням людини, то сьогodenні синкретичні течії, використовують цей традиційно випробуваний релігійний концепт у власних цілях, переінтерпретовуючи його в нехристиянському значенні. Тому засновкові смисли прихильників цих течій відрізняються від християнських, а відповідно, іншим є й їхній світогляд. Ми дійсно живемо в світі, де, з одного боку, зруйновані зовнішньовизначувані кордони, а з другого — у світі, де розставляються нові кордони на теоретично-релігійному рівні, адже поруч живуть люди, які використовуючи один і той же засновковий смыслопокладаючий концепт, знаходяться в різних світах — їхні світогляди кардинально відрізняються.

В епоху постмодерну, на протигагу позитивістському переконанню в тому, що “релігія не має жодної надії пережити модерн... сучасна думка знову відновила права метафізики та релігійних форм знання” [Козловський П. Постмодерна культура // Сучасна зарубіжна філософія. Течії і напрями. Хрестоматія.- К., 1996.- С. 248-249]. Однак ці релігійні форми необхідно мають відповідати сучасним світоглядним запитам. Можливість інваріативно-контекстуальних інтерпретацій традиційного християнського концепту Логос на суб'єктивному рівні свідомості є тим чинником, що пропонує механізми подолання сучасних

світоглядних криз в європейсько–християнській культурній традиції методом звертання до її витоків засновків. Коли раціоналізм епохи модерну зазнає кризи, яка закладена в безсумнівній переконаності у тотальній владі раціональних законів, в незмінній раціональності світу та людини, на порятунок людській межово самовідчуженій суб'єктивній свідомості приходить традиційний концепт “Логос”, максимально багатоманітно зінтерпретований відповідно до постмодернових вимог у вигляді безлічі релігійних християнських (і біляхристиянських) вчень. Він не протиставляється раціоналізму та “раціо”, а намагається примирити останнього з позараціональною стихією буття, вказуючи йому на власне обмежене функціонально й галузеве місце. Раціоналізм не заперечується, однак визнається як такий, що покликаний задовольнити лише певні прагматичні потреби людської свідомості. Духовна ж сфера покладається трансцендентно щодо “раціо”. Екзистенція вкорінена глибше. Раціонально осмислити її неможливо. У добу постмодерну шлях віри, емоційне самовпорядкування визнаються не менш вагомими методами забезпечення людського буття.

У Біблії концепт Логос ототожнений із Ісусом Христом (зокрема, в Євангелії від Івана). Центральною постаттю в усіх християнських віровченнях є Ісус Христос. Саме християнство вже навіть у назві своїй визначається щодо формули “Ісус є Христос” [Див. наприклад: Каспер В. Ісус Христос.- К., 2002.- 427 с.; В начале было Слово... Изложение основных библейских доктрин. Основы вероучения Христиан Адвентистов седьмого дня.- 2002.- С. 38-39 та ін.]. Ця формула є основою загальнопарадигмального віровизнання. У ній констатується головна аксіома християнства, що Ісус із Назарету, якому присвячені Новозавітні Книги, є єдинородним Сином Божим, Сином людським, Словом (Логосом) Божим, що втілювався в історії й житті конкретної людини. Це втілення називається боговтіленням і є повним одкровенням Бога християн про себе, світ, творіння, людину, історію, спасіння (план Божий), що текстуально розкривається в Біблії. Ми бачимо, що у християнстві концепт Логос (як смисл або позначуване) трансформується у метарівневу основу та смисловий центр, що з'єднує собою позначуване денотатом Ісус Христос, водночас створюючи умови для цілісності цього визначного для християнства десигнату.

Будь-які антропологічні (й онтологічні, поскільки “ним постало усе” як творчим Словом Божим) уявлення християнських теорій безпосередньо залежать від їх христологічних розробок. На доксально-конфесійному значеннєвому розумінні концепту Логос формується й розуміння методології осягнення дійсності, одкровення Божого та

програма досягнення спасіння. Тобто, в християнстві, де як Істинний Смысл закладений в акті Божого творіння в світ, історію й людину, концепт Логос об'єднує собою в нерозривну цілісність онтологічну, екзистенційну та гносеологічно-епістемологічну сфери світогляду прихильників загальнохристиянської парадигми, формуючи в такий спосіб для них цілісну світоглядну модель дійсності, в якій людина відчувається гармонійно включеною й необхідною центральною ланкою. З іншого боку, христологія також корелюється із загальними світоглядними настановами (темпорально й локально визначеними) прихильників певної конфесії, адже має адекватно забезпечувати їхні сутнісні світоглядні потреби і надавати істинний смысл їхньому життю як відкуплення від кінечності та абсурдності людської життєвої ситуації (хаосу, зла та смерті), тобто стати сотеріологічною програмою. З приводу цього можна сказати, що в християнстві помітним є відмінне розуміння божественності Логоса залежно від того, наскільки трансцендентним розуміється Бог та як локалізується поняття світу й витлумачується надприродне. Чим більшим в просторі й часі та менш залежним від людини уявляється Всесвіт (чим більше людина відчужена від природи), тим більш інтимно-особистісним співбесідником людини (в її прагненні подолати свою самотність) стає Ісус Христос. У такому випадку надприродне починає розумітися як сутнісно притаманне людині із-за того, що в Ісусі Христі дві природи (людська і Божя) нероздільно й водночас незлитно існують. При такому інтимному відношенні з особистісним посередником між Богом та людьми, Бог починає розумітися більш олюдненим.

У християнських теоріях спостерігається й деяка оптична залежність бачення трансцендентності Бога від опосередкування й узалежнення особистісних уявлень про нього кількістю визнаного традиційного матеріалу (релігійного передання): чим більше індивідуальний досвід опосередковується й узалежнюється усталеною загально-конфесійною традицією, тим менше людина покладається на власні сили або більш безсилою й узалежненою відчуває себе. Від сталості та консервування традиційних інтерпретацій залежить також і відношення до людських засобів пізнання — розуму і мови. Постає проблема відношення до методів і засобів, якими людина намагається наблизитися до Бога (через пізнання і впізнання волі останнього). Одрокровення Боже здійснюється Бого-людськими словами, а людині дана лише людська мова [Аверинцев С.С. Слово Божие и слово человеческое // Аверинцев С.С. Софья–Логос. Словарь.- К., 2002.- С. 394-395]. В такому випадку вона намагається або досягнути смысл сказаного (якщо вірить у

правомірність власного розуміння слів, до неї промовлених, та верифікує здобуті результати належним чином — у католицизмі [Катехизм Католицької Церкви.- 2002.- С. 25]), або очікує осяяння смыслом (адже їй дані лише точно фіксовані значення слів, істинний смисл яких вона не може осягнути із-за слабкості й недосконалості власних розумових здібностей, а тому покладається на конфесійно визнаний досвід — в православ'ї [Сокращенное изложение догматов веры. По учению Православной Церкви. Пресвященнейшаго Платона, Архиепископа Костромского и Галичского.- М., 1999.- С. 1]), або намагається точно слідувати даним Богом (на людській мові) вказівкам (адже їй дано лише текст одкровення Божого, а будь-яке намагання його витлумачити призводить до підміни смислу сказаного людськими домислами — в протестантизмі, зокрема у лютеран [Колб Роберт. Християнська віра у Лютеранському викладі.- USA, 2000.- С.20], та адвентистів [В начале было Слово... Изложение основных библейских доктрин. Основы вероучения Христиан Адвентитов седьмого дня.- 2002.- С. 12-13] та ін.], або натхненна прикладом Ісуса Христа та підкріплена його любов'ю сміливо вирушає на пошуки власного смислу сказаного в Біблії (в неопротестантизмі епохи постмодерну наголошується на користі визначеної методології, що забезпечує ефективне досягнення прагматичної мети). Однак в будь-якому випадку одкровення Боже є зверненням до людини із закликом перейти в істинне життя — здобути остаточний смисл існування і подолати свою кінечність у відповіді на заклик Бога.

З поглибленням відчуження людини (від природи, світу, інших людей) змінюються і сотеріологічні уявлення. Якщо для католиків і православних, віровчення яких формувалося значно раніше, індивідуальна сотеріологія невіддільна від всезагальної, то вже для протестантів провідного значення набуває індивідуально-групова сотеріологія, а для неопротестантів (а тим більше доби постмодерну) — індивідуально-особистісна сотеріологія. Для останніх вона є визначальною (всезагальна постає як похідна). З поглибленням самовідчуження людини (втрата нею відчуття субстанційної суб'єктивної цілісності та віри в Абсолютний смисл світу та свого життя) поділяються і функціонально-діяльна (зовнішнім чином здійснювана) та сутнісна (внутрішня як самоздобуття) сотеріології, хоча вони і не можуть існувати одна без одної, оскільки від сутнісного перетворення та самоусвідомлення людини залежить і її життєвий шлях. Однак з прагматичних міркувань функціональна або діяльна сотеріологія, яка є значно зрозуміліша і більш доступна для здійснення, а також корисна для

комфортного співжиття в суспільстві, сьогодні користується більшим попитом. Тут помітна залежність від розуміння концепту Логос як смислу (Логос як смисл або внутрішнє слово), або значення (логос як зафіксоване значення, вимовлене слово). Якщо смисл визнається осяжним крізь значеннєве його схоплення (текстуальну фіксацію та витлумачення в традиції), то постає необхідність сутнісної сотеріології як досягнення істинного смислу життя. У випадку, якщо таке витлумачення смислу вважається невиправданим власне людським смислотворенням, бо нам остаточно дане лише значення, зафіксоване в тексті (Біблії), то наголос робиться на діяльно-функціональній сотеріології як правильній програмі засвоєння і відтворення цього значення. Відповідно й особа Ісуса Христа в першому випадку розуміється сукупно з тими смисловими наповненнями метафізичного та епістемологічного плану, що склалися на основі його інтерпретацій творцями християнської парадигми, а в другому — як конкретна історична особа, життєописанню якої присвячені книги Нового Завіту.

Для загальнохристиянської парадигми принциповими є такі моменти: необхідно мають бути присутніми два суб'єкти діалогу одкровення та спасіння — індивідуальний (людина) та абсолютний (Бог), а необхідним локусом сотеріологічної події їх спілкування є Ісус Христос. Таким чином, концепт Логос в його християнському ототожненні з особою Ісуса Христа стає не лише засновковим смислом загальнохристиянської парадигми, але й мірою та межею божественного та людського, остаточною верифікацією правомірності власне людських інтерпретацій надприродного та методологією самовизначення людини.

Для основних трьох гілок християнства (включаючи і новітні протестантські течії) в онтологічному рівні все зрозуміло і чітко визначено: існує єдиний трансцендентний Бог – творець світу. А оскільки світ є реалізацією його творчої потенції в єдиному вольовому акті через посередництво Його Слова (абсолютної істини), то це і є єдиний реальний світ (досконале творіння досконалого автора). Але долучено до християнських засад в добу постмодерну починають витворюватись ряд неорелігійних синкретичних течій біляхристиянського типу, які ми умовно означили як постраціональний синкретизм. Вони, як спроби нових парадигмальних утворень, використовують специфічно переінтерпретований відповідно до власних контекстуальних запитів концепт логос (що дві тисячі років демонстрував свою успішність та життєздатність як засадничого концепту релігійної парадигми), вживаючи чи не вживаючи саме слово “логос”. В своїх онтологічних розробках автори нових релігійних теорій, використовуючи

найрізноманітніші джерела для духовного натхнення, вибудовують віртуальні багаточисельні світи, що переливаючись один в одного, взаємодіють між собою. Історичний християнський час розпадається в таких вибудовах в безліч циклічних епох. Відповідно до цього і сотеріологічні програми заміняються кармічними законами, при цьому пом'якшується есхатологізм християнської установки. Простір також розпадається на різновимірні вияви буття. Всесвіт постає як незліченна кількість різноманітних світів. А кожен з цих відносно автономних світів має власну істину і смисл свого буття, випадковий або вґрунтований в якомусь іншому метарівневому смислі, і цей останній теж може не бути остаточним. Логос як Слово Боже, яким створено світ, втрачає свою абсолютну семантичну тотальність, адже для кожного світу має бути своє Слово (своя безумовна істина). Логос як істина, як Смисл стає відносним, посилюються його функціональні характеристики, він розуміється прагматично – як методологія побудови правильної моделі дійсності (яка б містила мінімальну похибку — в сайєнтологічних розробках Рона Хаббарда), засіб безпосереднього прилучення до Істинної реальності (у Останньому Заповіті Віссаріона), чи креаційна світлоносна енергія, яка, оформлюючи буття, витворює істинну реальність (в концепції Марії ДЕВІ Христос), або конкретне Боже Слово в якому міститься правильна програма життєдіяльності людини (в теологічних розробках Сан-Мьон Муна). Відбувається своєрідне множення онтологічних рівнів, як вони можуть бути визначені в свідомості людини, але з умовою винесення їх назовні, як відносно автономних реально існуючих дійсностей. Таким чином здійснюється своєрідне озовніщення дискретних світоглядних елементів, надання останнім статусів відносно незалежних реальностей. Бог в такому випадку, здебільшого перетворюється на життєдайну енергію, що живить цю безмежну систему ймовірно–реального, а Логос стає джерелом креаційної (в концепціях Церкви Останньої Євангелії чи Великого Білого Братства) енергії, правильною методологією здійснення програми виживання (в теоріях Сайєнтології чи Церкви Об'єднання). У цьому хаотичному накопиченні віртуальних світів, які творці таких концепцій поступово намагаються систематизувати, людина губиться, оскільки сама стає основою таких побудов. Із її світоглядного горизонту зникає єдиний метарівневий абсолют – трансцендентний Бог з його істинним смислом буття світу і людини, проголошеним в єдиному Слові Божому, що було верхньою межею людської ідентичності як сутнісний смисл життя для християн.

Собі за мету дані течії ставлять повернути цілісність і гармонійність самовідчуженій людині, чого, як вони вважають, можна

досягти шляхом безпосереднього прилучення до джерела істини і любові – реально об'єднуючого й гармонізуючого (містично-іраціональний східний ухил) – або, маючи у використанні дієву методологію самовдосконалення та самозростання, піднявшись до ступеня абсолютної всезагальної цінності (раціонально-прагматичний західний ухил). Відповідно до чисельності автономних онтологій (конкретних контекстів), можлива варіативність виявлення в них Істинного Смислу – узгоджено з прагматикою даного контекстуального світу. Вибудовуються громіздкі системи, в які послідовно вписуються “новознайдені елементи” – нові ери, світи, цикли і т.д., в яких Істина може виявлятися варіативно, не суперечливо щодо контекстів. Метою цього є вдосконалення людини – автономної особи і цілого людства, складеного з таких автономних осіб, створення досконалої людини. А оскільки це відновлення або створення досконалої людини відбувається поступово, то є декілька “прищесть”, які фіксують черговий щабель в підйомі людини на більш досконалий рівень. Тут концепт Логос розуміється як схематизована процесуальність в поступальному русі від гріхопадіння до удосконалення, як межа між рівнями вдосконалення людини, відповідна міра досконалості щодо кожного конкретного етапу. Незважаючи на те, що ці схематизовані системи часто виражаються в біблійних символах і інтерпретуються нібито узгоджено до християнських світоглядних умов, вони докорінно відрізняються від загальнохристиянської світоглядної моделі. Концепт логос постає в них як схема, метод побудови такої схеми та закон взаємовідносин елементів цієї схеми. Християнська метафізичність тут замінюється на своєрідну схематизовану антропологію, де навіть сама автономна особистість тепер розглядається як складна самоудосконалювана система, що складається з різномірних, незліченночисельних елементів. Способом удосконалення людини є впорядкування цих елементів з метою досягти вищого рівня організаційної досконалості людини–системи. Тут Логос іноді інтерпретується як візирець, план, схема, керівництво до її створення та джерело енергії. Вважаючи себе носіями істинного знання, провідники цих течій самі себе називають часто Логосом (або втіленим Словом Божим) як уособленням абсолютної Істини, творчої сили та енергії любові.

Автор статті не вважає доцільним відносити ці неорелігійні течії до загальнохристиянської парадигми, адже тут з концептом логос, який ніби-то вживається у відповідності до своїх християнських концептуальних смислових моментів, відбувається кардинальна трансформація: руйнується його смислове ядро, сформоване ще на зорі

християнства (що було текстуально зафіксоване в Новому Заповіті та авторитетно витлумачене в Символі віри та Святому Переданні). Зокрема, відповідно до християнської смислової вимоги концепту Логос неможливе нове пришествя (втілення) Слова Божого, оскільки подія здійснення входження Слова Божого в історію людства необхідно має одноразовий характер. Біблійно зафіксована Його історична з'ява є остаточним розкриттям Одкровення (вилиттям абсолютної істини Слова Божого в історію людства) і не потребує додаткової “божественної інформації”. Тому ж і з'ява додаткових “Нових (Останніх) Завітів” суперечить християнській вимозі Єдиного Одкровення Божого, в якому актуалізований повністю Істинний Смысл (Слово Боже) творить єдину онтологічну і екзистенційну реальність. Це ставить в сумнівну позицію саму остаточну підставу істинної реальності світу християнської традиції — Логоса як Єдиного Сина Божого, Слово Боже, що втілюється, олюднюється і перебуває з нами в особі Ісуса Христа.

Проаналізуємо сучасні нехристиянські інтерпретації концепту Логос на прикладі синкретичних релігій доби постмодерну, що дещо поширені сьогодні на Україні. Марія ДЕВІ Христос (Велике Біле Братство) робить спробу оновити відповідно до сучасних науково-здобутих знань дохристиянську стоїчно-неоплатонічну концепцію Логоса. В системі запропонованих нею метафізичних уявлень центральне місце (для людини) між Богом і матерією займає Логос. Всесвіт, як і людина (мікросвіт) розуміється нею перш за все як система енергетичних потоків різної напруги (від матеріальності до світлової духовності). Свідомість, якщо вона подолала свою обмеженість, що полягає в її самоототожненні з власним матеріальним носієм, перетворюється в джерело світла. Таким чином, людина, усвідомивши свою божественну природу, перетворюється в логоса — джерело творчої духовної світлової енергії, самотрансцендується, стає початком наступного світотворення, реалізуючи задум Творця в своїй сотеріологічно-творчо-гармонізуючій світлоносній місії. Сама Марія Деві Христос також є обов'язковою частиною світотворчо-спасенної програми і до Логоса має безпосереднє відношення: його земне уособлення — Ісус Христос був “експлантований” в неї [Див.: Господь Марія ДЭВИ Христос. Последний Завет Единого Бога Живого Марии ДЭВИ Христос.- К., 2000.- С. 124-127].

Поскілки Космос постійно еволюціонує, то есхатологічна програма існує для конкретизованого окремого світу. Посередництвом конкретних уособлень Логоса (світлової, вогняної творчої енергії) здійснюється творчо-сотеріологічна програма для кожного окремого

світу [Там само.- С. 154]. На безособовому рівні він є законом гармонізації еволюціонуючого Космосу, законом подолання хаосу, методом підпорядкування матерії божественній програмі — оформленню буття. Перемога світла над темрявою, життя над смертю, порядку над хаосом, гармонії над огидністю є проникненням логоса в глибини простору і часу. Таким чином, логоси творять вічно і є скрізьприсутніми [Там само.- С. 514].

Спасіння у віровченні Великого Білого Братства розуміється як “виникнення логоса” — перетворення людини в логоса посередництвом самої Марії Деві Христос [Там само.- С. 242]. Марія в цьому процесі постає як Логосоматір. В такий спосіб кількість логосів множитья і вони є творчими логосами майбутніх світів. Сотворення ніколи не завершене і постійно продовжується в часі, розуміється як поступове завоювання творчою енергією простору, оформленням його Логосом в світ.

Інший представник біляхристиянських синкретичних течій східного типу Віссаріон (Церква Останнього Заповіту) акцентує увагу саме на особистісно-індивідуальному витлумаченні Логоса, розуміючи його конкретно — як свою власну Особистість. Він є живим Логосом — Істиною втіленою, вимовленим Словом Божим. Це нагадує нам гностичні концепції Логоса часів створення християнства. Накладаючи на містичне уявлення про “невичерпне джерело Істини” свою конкретну інтерпретацію, він проголошує: “Я є Істина, прийдіть і напийтесь”. Це — здійснене одкровення Творця. Якщо Ісус Христос є передпроголошенням Одкровення Отця, то Віссаріон є Післямовою [Виссарион. Послесловіє: 17-22], бо ж люди, обмежені своїм кінечним становищем, не можуть збагнути вічну Мову Отця: їм дано розуміння лише вимовлених в кінечності слів. Людина із-за своєї індивідуальності принципово не здатна на здобуття і осягнення істини, бо ж Істину знає лише Істина [Там само: 32-61]. А людина живе в ілюзорній реальності, створеній її власною індивідуальністю. Однак остаточна істина є: вона уособлена Віссаріоном. Людині ж залишається лише смиренно усвідомлювати свою принципову нездатність її осягнути [Там само: 81-107] і вірою покладатися на Отця та його Мудрість, сприймаючи Слово не як виявлене (вимовлене зовнішньо), а як творче (внутрішнє), що надихає, спонукає і дає сили людям витворювати (людиною і через людину) нову істинну реальність (всезагальна сотеріологічна програма) [Там само: 135-192]. Осягнути власну істину, призначене їй розуміння Істини Отця людина може лише в момент безпосереднього живого спілкування з втіленим Словом Божим — Віссаріоном [Виссарион. Последний Завет: 18-23]. Як втілене живе Слово Боже, олюднений, уособлений в кінечності вічний Логос,

вимовлений для людини безпосередньо, Віссаріон сам в своєму житті, приреченому на нерозуміння, несприйняття і страждання, є євхаристійною жертвою в ім'я спасіння людей [Виссарион. Слово Виссариона: 7:21-27]. Від індивідуальної зустрічі з ним і особистісного прийняття та споживання його як Істини, залежить спасіння людини. Тут не може бути й мови про якісь інші відносини між людиною та Богом, крім як здійсненого одкровення в момент спілкування з Віссаріоном. Будь-які тлумачення Слова Божого, коли-небудь здійснювані і фіксовані, є спотворенням Слова Божого, підміною остаточної Істини людськими її інтерпретаціями. Із власним Сміслом людина еднається лише в момент живого спілкування з втіленою Істиною (Віссаріоном).

У Церкві Об'єднання, започаткованій Сан-Мьон Муном “на основі нового одкровення, отриманого від Бога”, вихідним постулатом є необхідність частки людської відповідальності в справі Божого Творіння [Див: Принцип объединения: в основных чертах. — Ассоциация святого духа за объединение мирового христианства- М., 1993.- 287 с.]. Істина у Сан-Мьон Муна визнається абсолютною і єдиною, однак виявляється зовнішнім (через наукове пізнання) і внутрішнім (через релігію) чином. Тому будь-які зусилля відшукати істину Космосу і життя людини, незалежно від способу і шляху пошуку, зрештою спричинять до єднання з Богом-Творцем. Останній тлумачиться як “гармонійно-єдиний суб'єкт з дуальними властивостями первісного Сон-Сан і первісного Хьон-Сан — першопричина похідного світу”. За його тлумаченням, Бог-Творець мріяв про створення ідеального світу, однак для реалізації цього задуму потрібно було здійснення частки відповідальності людини у втіленні Трьох Благословень Божих: визріванні досконалої особистості, досконалої сім'ї та досконалого світу під керівництвом досконалої людини. Кожна особистість створена як дитя Боже, щоб, удосконалюючись, стати втіленням добра і жити в Царстві Божому на землі і в духовному світі [Там само.- С. 83].

Боже провидіння спасіння полягає в тому, щоб з'явилися такі небесні особистості, які здійснили б Три Благословення Божих і встановили б Царство Небесне [Там само.- С. 86]. З цією метою спасіння Бог послав Сина Свого Ісуса Христа — як Спасителя світу цього. Тому Месія повинен постати перед Богом як першопочаток всіх ідеальних людей і здійснити мету творіння Божого. Послати Месію - це відповідальність Бога, але повірити в Нього - це відповідальність людини [Там само.- С. 91]; вимовити Слово - це відповідальність Бога, але реалізувати Слово - відповідальність людини. Таким чином ціль творіння буде здійснена лише тоді, коли людина прийме на себе частку

відповідальності й повіривши, житиме згідно зі Словом Божим. Відповідно до Трьох Благословень існує і три вимови Слова Божого: Старий Заповіт, Новий Заповіт та Завершений Заповіт в час Другого Пришестя (через Сан-Мьон Муна). Запорукою спасіння є віра в Слово Боже та практичне прийняття на себе частки відповідальності в акті Творіння через життя узгоджено зі Словом: “провидіння воскресіння здійснюється тоді, коли Бог дає людині Своє Слово (Істину) і людина виконує свою відповідальність, вірячи в істину і живучи за нею” [Там само.- С. 102]. Істинна людина, що здійснила ціль творіння, є уособленням Бога, істинним сином чи дочкою Бога і має Божественну цінність. Якби Адам і Єва створили підґрунтя віри (дотрималися Заповіді Бога, не засумнівалися в його Слові), вони стали б досконалим втіленням Слова Божого, досконалими особистостями, тобто остаточною ціллю творіння. Бажання Бога було в тому, щоб вони стали субстанційними особистостями, що відображають Його, і істинними володарями над всім існуючим. Однак, не створивши основи віри, вони втратили субстанційну основу, на якій могли втілити особистість Бога [Там само.- С. 144]. Гріхопадіння Адама і Єви має наслідки, які покликаний виправити Месія: тенденція не притримуватися точки зору Бога; прагнення покинути своє місце; зміна порядку володарювання; виникнення гріховної природи. [Там само.- С. 147]. План Божого Творіння реалізується через Боже провидіння (відновлення відповідності ідеї Божого Творіння) в історії людства. Ціль провидіння відновлення, яка полягає в досягненні цілі творіння, буде здійснена через Месію, тому доля відповідальності людини полягає в тому, щоб підготувати підґрунтя (віри та субстанційне) для Месії [Там само.- С. 231]. Воля Божа має бути виконана через особистостей, на яких покладається місія її виконання. Оскільки попередні ключові особистості не змогли цього реалізувати через гріховну природу людини, що не хоче брати на себе частку своєї відповідальності, то в провидіння Другого Пришестя (Сан-Мьон Муна) на землі здійсниться ідеальний світ Божого суверенітету і буде повністю відновлено владарювання людини над всім сущим. Отже, ідеальний світ, на думку Церкви Об’єднання, який Бог замислив спочатку під час творіння і який Він протягом всієї історії, з часу гріхопадіння людини, пристрасно хотів встановити на землі, реалізується як ідеальний світ, де людина, все створене і весь Космос служать Богу і перебувають в гармонії один з одним. Ідеальний світ — це світ Космічної ідеї, в центрі якої Бог [Там само.- С. 263]. Звідси зрозуміло, що на думку Сан-Мьон Муна головною ознакою християнського концепту Логос (як Слова Божого, втіленого в Ісусі Христі) є істинний смисл Слова, який

реалізується як ціль його об'єктивації. Невідповідність явища та його поняттєвої форми є гріхом. Провидіння існує як методологія приведення їх у взаємовідповідність, а людина, в якій реалізований істинний смисл (ідея) Божого задуму є втіленням Слова Божого. Тут також простежується схематизоване розуміння концепту Логос без збереження його християнських характеристик.

Засновник західно орієнтованої неорелігійної течії раціоналістично-прагматичного спрямування (сайєнтології) Рон Хаббард, навпаки, не вживає “дискредитованого” (на його точку зору) з позицій сучасного позитивістського світогляду концепту Логос (який покладався на віру прихильниками загальнохристиянської парадигми, що виключало можливість його раціональної верифікації). Натомість він намагається розробити універсальну методологію самовдосконалення людини, користуючись виробленими на концепті логос методами та засобами. Сайєнтологія, претендуючи на звання релігії, прагне дати повноцінну цілісну світоглядну модель своїм прибічникам. Тут проблема істинних засновків вирішується судженням про неможливість досягнення істини з індивідуальної “точки зору(бачення), що обмежена спотворенням”, однак на відміну від релігійних новоутворень християнського коріння східного типу, де істина уособлюється конкретною людиною і зводиться до свого відношення, або вислову цієї персони, стосовно кожного конкретного факту і випадку, Саєнтологи вважають, що розуміння істини можливе і може бути здійснене самою людиною (кожним конкретним індивідом), вдосконаленою через пропоновану ними методику (звільненим Тетаном) на вищому щаблі духовної організації. Отже, істинні засновки можна усвідомити, зрозуміти, побачити практикуючи сайєнтологічну методику, що дозволяє зменшити похибку в сприйнятті дійсності. Внаслідок цього людина може удосконалитися до такої міри, коли її свідомість міститиме якомога менше спотворень (і зможе їх контролювати), адже саме останні заважають правильній точці бачення і самоусвідомленню Тетана. Цей рівень можливий і доступний. Саме на ньому людина знайде істинну себе й істинного Бога – остаточний засновок буття (Восьма динаміка, що має бути гармонізована після гармонізації і виправлення всіх семи попередніх динамік – рівнів функціонування системи). На думку сайєнтологів, важливо не робити поспішних визначень тих остаточних засновків, що висновуються індивідуально, а існують істинно й обумовлюють наявність буття, бо такі постулювання засновків буття в будь-якому випадку є хибними або нівелюють саме життя [Что такое Саєнтология? Всесторонний справочник по самой быстрорастущей религии в мире. Основано на работах Л.Рона Хаббарда.- New Era, 1998.- С. 657].

Цікавою є спроба сайєнтологів витворити відповідно до власної методології онтологічний рівень своєї концепції (він є похідним від гносеологічного та екзистенційного і не має бути суперечливим щодо сучасних науково-популярних теорій світотворення) [Фактори: 1-10 // Там само.- С.660-і далі]. У “Факторах” читаємо: “Спочатку була причина”. В порівнянні з християнським “Спочатку було Слово” (Ів. 1:1) стає помітно, що в результаті спроби специфічної “на потребу часу” перетрансформації концептуального базису християнства (зокрема, концепту Логос – “Слово”), залишаються лише ті його характеристики, які не суперечать постмодерним вимогам, тобто концепт перетворюється на свій сегмент, адже “причина” міститься в “Слові”, як смисл, що є сутнісною причиною будь-якого слова. Причина прагне наслідків, а Творче Боже Слово християнства прагне своїх наслідків – творення світу. Однак в християнській онтології ми зустрічаємося із смисловою структурою світу (Слово, це перш за все смисл, який ним виражається), а в сайєнтологів – із систематизованою формалізованою структурною моделлю (в яку, при потребі, ми можемо досить легко вписати будь-які знані нами смисли). Смилова модель світу необхідно вже є певним цілісним (і замкненим) описом реальності, що має свої визначені незаперечні істинні засновки (в християнській парадигмі наявність абсолютного суб’єкта творіння, Бога-Творця, уможливує і цілісний смисловий опис реальності, здійснений на основі віри в абсолютну істину Його Слова). Натомість саєнтологи, відповідно до сучасних постмодернових закликів до плюральності, вгрунтованій в принциповій можливості множинності істин (як спротив глобалістичним тенденціям нівеляції автономії особи), надають можливість описати кожному реальність за їхньої схемою індивідуально (наповнюючи її власними смислами та значеннями).

Ми бачимо, що вихідною в усіх цих постмодернових неорелігійних утвореннях є діяльна індивідуально-особистісна сотеріологія. Батько прагматизму Джеймс Уільям визначає, що, за прагматичної форми релігійності, індивідуальні суб’єкти буття стають співтворцями Божими у справі сотворіння Всесвіту і його спасінні. Відповідно, від їх власних властивостей і зусиль залежить не лише індивідуальне удосконалення і спасіння, але і (через попереднє) спасіння Всесвіту через його удосконалення до гідного спасіння статусу [Див. з цього приводу: Джеймс Уільям. Прагматизм и религия // Джеймс Уільям. Воля к вере.- М., 1997.- С. 319-320]. А при остаточному переорієнтуванні з антропотоцентризму на антропоегоцентризм сотеріологічна та творча роль індивідуального суб’єкта — конкретної

людини майже абсолютизується. Для християнської парадигми навіть у добу постмодерну характерним залишається визнання наявності єдиної Абсолютної Істини, хоч визнається, що смисл її вище від будь-яких значеннєвих людських інтерпретацій [Див. з цього приводу: Жицінський Ю. Бог постмодерністів.- Львів, 2004.- С. 144-145]. Однак людина, в намаганні осягнути істину, трансцендує за власний горизонт у сферу абсолютних цінностей. А в новозапропонованих парадигмальних схемах таке трансцендування людини виявляється витвором нової власної реальності із встановленням особисто створених цінностей. В цих синкретичних неорелігійних проєктах використовують в переінтерпретованому (нехристиянському) значенні загальнопарадигмальний християнський концепт Логос. Однак його значення та способи витлумачення чи застосування у них різні. Якщо Марія Деві Христос намагається повернутися до дохристиянського смислового навантаження цього концепту, Віссаріон специфічно абсолютизує лише частину його християнського навантаження (відкидаючи інші сутнісні характеристики християнського Логоса), то Сан-Мьон Мун розуміє його схематично як поняттєву форму (Божого Слова) та метод її правильної реалізації, а Рон Хаббард, намагаючись (відповідно до кардинальних постмодернових вимог) взагалі повернутися до доконцептуального рівня осягнення дійсності, успішно використовує методологію, вироблену на основі концепту Логос. Помітним є те, що для східноорієнтованих синкретичних неорелігійних утворень, творці яких (Марія ДЕВІ Христос та Віссаріон) намагалися створити альтернативу в основному православної християнській традиції, в якій відсутня можливість довільної інтерпретації засновкових концептів, характерним є ірраціоналізм (забуваються раціоналістичні характеристики Логоса), а для західноорієнтованих (Сан-Мьон Мун, що не був вихований в християнському культурному середовищі, та Рон Хаббард, який намагався заперечити загальнохристиянську парадигму) – крайній прагматизм. Відповідно у їхніх інтерпретаціях Логосу в першому випадку помітно акцентування на його ірраціональних смислових моментах (творча світлова енергія – в Марії, конкретно влюднене слово Боже – Віссаріон; потік творчої енергії чи джерело істини, до яких можуть прихильники долучитися неопосередковано інтелектуальними процедурами); а в другому – використовуються його функціональні та педагогічні можливості при максимальному редукуванні смислу концепту Логос (коли з усіх значень давньогрецького “Λόγος” - “слово”, “смысл”, “поняття”, “оповідь”, “закон”, “розум” і т.д., залишається тільки

“мета” або “причина”, яка, при потребі, може бути початком і основою будь-якої моделі дійсності).

Тут ми маємо справу зі специфічними спробами витворення власних релігійно-світоглядних парадигм, які б відповідали провідним постмодерновим установкам на прагматичний антропоєгоцентризм в поєднанні з новітніми онтологічними уявленнями про безмежний у просторі та часі Всесвіт. В усіх цих теоретичних розробках поняття Бога практично заміщується поняттям вищого ступеня розвитку людини, або видозмінюється в ході перенесення на людину (конкретну) божественних характеристик та прерогатив. Цьому, безсумнівно, сприяв вироблений в християнстві антропоецентризм та мотив спілкування двох природ в Ісусі Христі (християнство) з його сотеріологічними наслідками. Християнський Логос, як єдино втілене Слово Боже в Ісусі Христі, є несумісним з сучасними домаганнями людини посісти місце Бога в особі індивідуально-втіленого творчого Логоса (Порівняйте: Віссаріон, Логоси як сини Марії-Деві Христос, Господь Другого Пришестя, що остаточно втілює ціль Божого Творіння, Оперуючий Тетан в сайєнтології). Сьогодні людина сама прагне посісти місце посередника між Божественним та людським, стати межею природного та надприродного, дійовим творцем нової реальності, мірилом істини. Нашому сучаснику з такими світоглядними установками більше не потрібен конкретно історично з’явлений Ісус Христос, втілене Слово Боже, як остаточно і повністю здійснене Одкровення Бога, текстуально зафіксоване Біблією. Людина почуває себе самодостатнім джерелом самотрансценденції і практично знімає верхню обмежувальну її лінію (горизонт християнського розуміння людини — Ісуса Христа як посередника між Божественним і людським в особі втіленого Логоса християнства), розглядаючи це як спасіння і подолання кінечності.

Отже, ми бачимо, що в добу постмодерну традиційний релігійний концепт Логос використовується, відповідно до постмодернної вимоги плюральності, в багатьох інтерпретаційних варіантах. З одного боку, всередині загальнохристиянської парадигми, відповідно до конфесійних установок, відбувається або консервація усталеного традиційного його значення без можливості критичного підходу до усвідомлення, або здійснюються його переосмислення в межах християнського семантичного наповнення концепту Логос. З іншого боку, витворюється ряд неорелігійних синкретичних течій, в яких, для задоволення світоглядних потреб людей, які сумніваються в істинності загальнохристиянської парадигми, концепт Логос отримує свої нехристиянські інтерпретації. Творцями цих новітніх релігійних теорій

здійснюються спроби з точки зору сучасних світоглядних очікувань їхніх потенційних прихильників або повернутися до дохристиянського тлумачення Логоса, або, відповідно до кардинальних постмодернових вимог, повернутися до доконцептуальних способів сприйняття дійсності, коли нівелюється його смислове наповнення, а залишається лише функціональне (замість Логоса, як творчого Слова Божого, залишається лише Причина та метод побудови моделі дійсності, вибудований на цьому традиційному концепті).

§8. Утопія єдиного християнства та конвергенційні процеси в ньому

Сьогодні, на зламі тисячоліть, утворилася унікальна для всього людства ситуація, яка ставить його, вперше за всю його історію, перед проблемою вибору і накресленням своєї подальшої долі, тобто спонукає розв'язати низку доленосних питань, які в комплексі, так чи інакше, зводяться до одного: „Чи є можливим подальше буття людства?“, бо ж нерозв'язання (чи хибні розв'язання) наявних глобальних проблем сучасності означатиме його загибель (а, можливо, що й кінець усього живого на Землі).

XX століття довело, що розв'язання глобальних проблем сучасності (виходячи вже з того, що вони є загальнопланетарними) не є справою (та й не під силу) однієї соціальної групи, одного етносу, держави чи навіть континенту, оскільки вони виходять далеко за межі й можливості останніх.

З небувалою гостротою дає про себе знати і криза ідеологій доби поступового переходу від модерну до постмодерну. Вона яка зачіпає всі, без винятку, сфери людського життя і передусім релігійну. І справа тут не стільки в тому, відповідає чи не відповідає релігія сьогоднішнім запитам сучасної людини, чи дає вона відповідь на низку поставлених нею смисло-буттєвих питань, а чи ж можливим є те, що бодай хоча б сфера релігії не виступала одним із чинників, які посилюють чи провокують глобальні кризові трансформації суспільства, не відігравала б роль одного з головних дезорганізаторів, дезінтеграторів на шляху об'єднання людства. Бо ж релігійні відносини, впливаючи на політичні, економічні, національні й расові відносини, визначають у багатьох випадках відносини і міждержавні і внутрідержавні, тобто зумовлюють психологію